

KWARTALNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM KULTARALNYM POWIATU ROHATYŃSKIEGO

POD REDAKCJĄ:

FRANGISZKA BIESIADECKIEGO MIECZYSŁAWA OPAŁKA

ROCZNIK VI. STYCZEŃ—MARZEC 1933. Nr. 1.

OD REDAKCJI.

Po dłuższej przerwie podejmujemy wydawnictwo „Kroniki Powiatu Rohatyńskiego". Subwencja Wydziału Powiatowego w Rohatynie w wysokości 100 zł. umożliwiła dalsze wydawanie pisma. Fakt obywatelskiego stanowiska Wydziału Powiatowego podkreślamy z prawdziwą wdzięcznością.

Jest on dowodem, że idea naszego pisma regjonalnego znalazła należyte zrozumienie, a przy pomocy materjalnej i poparciu moralnem, przenikać będzie do coraz to nowych warstw ludności powiatu Rohatyńskiego.

LUDNOŚĆ ŻYDOWSKA POW. ROHATYŃSKIEGO W ŚWIETLE KONSKRYPCJI Z R. 1765

Pogłówne był to podatek, jaki opłacali żydzi w Polsce. Sposób jego pobierania nie polegał jednak na opłacie, jakby nazwa sama wskazywała od głowy, lecz był ryczałtowany, przyczem rozłożenie i ściągnięcie jego należało do jednych z zadań sejmu żydowskiego. System ten okazał się jednak złym dla skarbu, sejmiki ściągały znacznie większe kwoty aniżeli wynosił wyznaczony ryczałt, a nadwyżki tonęły w kieszeniach rabinów i starszych kahału. Chcąc podnieść to źródło dochodu, konferencja warszawska w r. 1764 na sejmie konwokacyjnym uchwaliła nowy system poboru. Nałożono podatek w wysokości 2 złp., od głowy i utworzono osobne komisje, które przeprowadziły konskrypcję. Komisje te składały się z 4 osób, trzech żydów i jednego katolika-szlachcica. Spisawszy dokładnie ilość żydów w danych miejscowościach, przedkładały odnośne spisy osobiście do grodu i stwierdzały przysięgą prawdziwość tych zeznań i dat wobec komisarzy ad hoc ustanowionych.

Roty przysiąg składanych były naszpikowane wielu rygorami i zaklęciami. Jedną z nich dla przykładu dosłownie przytaczamy: „My rabin i kwartalny; obywatele miasta.... przysięgamy P. Bogu Wszechmogącemu iż czyniąc tę rewizję we wszystkich miejscach i mieszkaniach, wszystkie wyraźnie osoby żydowskie od najstarszej do najmniejszej głowy, w mieszkaniach, parafiach, podróżach będące, żadnego nie opuściwszy, według ustawy sejmowej rzetelnie spisaliśmy, żadnym względem ani nienawiścią nie wodząc się, żadnych datków nie braliśmy i obietnic żadnych nie akceptowaliśmy, ani onych akceptować będziemy, tak nas(!) Panie Boże dopomagaj. A jeśli niesprawiedliwie z opuszczeniem głów spisaliśmy, oby nas Bóg zatłumił, który niebo, ziemię, powietrze i zioła stworzył i aby nas Pan Bóg zatracił, który w korabiu w czasie potopu ośmioro ludzi wyzwolił, aby nas ten Bóg zatracił, który pięć miast Sodomę, Gomorę ogniem piekielnym spalił, aby nas Bóg stłumił, który z Mojżeszem w krzaku gorejącym mówił, który Mojżeszowi zakon podany swym własnym palcem na kamiennych tablicach opisał. A jeżeli niesłusznie przysięgamy i niesprawiedliwy regestr spisaliśmy, oby nas Bóg zatracił, który Faraona w Czerwonem morzu starł, a żydy wolno do ziemi opły-

wającej miodem i mlekiem przewiózł. A jeżeli nierzetelnie zrewidowaliśmy, aby nas Bóg stłumił, który żydy na puszczy manną karmił, aby nas zatracił i do piekła z duszą i ciałem strącił. A jeżeli niesprawiedliwie przysięgamy, bodaj nas ziemia pożarła, która Datana i Abirona pożarła i bodaj na nas przyszedł trąd, który Naamana opuściwszy na Jessego przeszedł. A jeśli krzywo przysięgamy, abyśmy byli z zakonu wygładzeni, który P. Bóg Mojżeszowi przez dziesięć przykazań na górze Synaj podał, aby na nas przyszło karanie, które jest na krzywoprzysiężców w pięciu księgach opisane. Abyśmy się w kamień obrócili, jak się żona Lota w solny słup obróciła, aby nas krwawa choroba nigdy nie opuszczała i abyśmy się w oczach wszystkich ludzi rozpukli. Oby nas wielka choroba porwała, abyśmy nigdy nie przyszli na łono Abrahamowe i aby nas Bóg wiecznie pohańbił i potępił i aby nas djabli z duszą i ciałem do piekła porwali".

Mianowani Komisarze, mieli zająć się spisaniem regestrów i ściągnięciem należytości. Stąd też mamy pierwszy dokładny spis żydów mieszkających w r. 1765 w każdej wsi w Polsce. Gminy składające się na dzisiejszy powiat rohatyński, należały w XVIII wieku do ziemi lwowskiej i halickiej i do powiatu żydaczowskiego. Publikacjami spisów z tych ziem zajęli się Bostel Ferdynand w pracy pod tytułem: „Żydzi ziemi lwowskiej i powiatu żydaczowskiego w r. 1765" wydanej w Krakowie w r. 1891 nakładem Akademji Umiejętności i Dr. Marjan Bałaban w pracy: „Spis żydów i Karaitów ziemi halickiej i powiatu trembowelskiego i kołomyjskiego" — wydanej również przez Akademję Umiejętności w r. 1900. Odsyłając ciekawych szczegółów organizacyj ustawy do powyższych prac, wyliczamy z nich jedynie cyfry odnoszące się do gmin naszego powiatu.

Ilość żydów podana w cyfrach, przyczem liczby w nawiasach oznaczają ilość dzieci niżej roku życia, wolnych od podatku.

Do ziemi lwowskiej należał kahał w Kniheniczach z parafją:

Knihenicze	215 (+11)
Jawcze	12
Wasiuczyn	8 (+ 1)
Oskrzesińce	3 (+ 1)
Pomonięta	4 (+ 1)
	242 (+14)

Kahał w Strzeliskach do którego z powiatu rohatyńskiego należały wsie:

Wyspa	7
Lubsza	6
Duliby	4
Podborze	6 (+ 1)
Jahłusz	4 (+ 1)
	27 (+ 2)

Do ziemi żydaczowskiej zaliczały się wsie z kahału Żurów i tak:

Żurów	33
Kołokolin	8
Podmichałowce	7
Hrehorów	18
	66

Reszta wsi obecnego powiatu leżała w granicach ziemi halickiej. Z tych wsi do kahału w Haliczu należały:

Bołszów	7
Słobódka	10 (+ 1)
Korostowice	2 (+ 1)
Stasiowa Wola	2 (+ 1)
Kąkolniki	10 (+ 3)
Jabłonów	2 (+ 1)
Chochoniów	2 (+ 1)
Zagórze	7 (+ 1)
Dytiatyn	2 (+ 1)
Bybło	5 (+ 1)
	49 (+11)

Do Tłumacza należały:

Kurów	10 (+ 1)
Jezierzany	6
	16 (+ 1)

Rabinat w Bukaczowcach	270 (+19)
Czahrów	19 (+ 1)
Czerniów	13 (+ 2)
Wiśniów	8 (+ 1)
Kozary	12
Poświerz	5
	327 (+23)

Martynów	25 (+ 3)
Martynów stary	6 (+ 1)
Ruzdwiany	6
Demianów	12
	49 (+ 4)

Rohatyn	742 (+55)
Podgrodzie	11 (+ 1)
Ruda	5 (+ 1)
Kleszczówna	8 (+ 1)
Firlejów	6
Potok	5
Czercze	11 (+ 1)
Sołoniec	5 (+ 1)
Wierzbołowce	3
Putiatyńce	6 (+ 1)
Łuczyńce	9 (+ 2)
Babuchów	5
Koniuszki	9
Ujazd	2 (+ 1)
Obelnica	5
Kunaszów	4
Żelibory	3 (+ 1)
Lipica górna	3 (+ 1)
Lipica dolna	5 (+ 1)
Świstelniki	10
Sarnki	7 (+ 1)
Żołczów	12
Danilcze	4 (+ 1)
Cześniki	13 (+ 2)
Łopuszna	5
Kutce	4 (+ 1)
Zalipie	2 (+ 1)
Psary	2
Doliniany	4
Dechowa	4
Miasteczko Podkamień	117 (+13)
Fraga	4 (+ 1)
Bieńkowce	11
Dziczki	7 (+ 1)
Załanów	7
Miasteczko Stratyn	83 (+12)
Dubryniów	22 (+ 4)
	1165 (+104)

Miasteczko Bursztyn	438 (+15)
Nastaszczyn	8 (+ 1)
Junaszków	5 (+ 1)
Sarnki średnie	5 (+ 1)
„ dolne	7 (+ 1)
Jezierzany	6
Kuropatniki	5 (+ 1)
Tenetniki	7
	481 (+20)

Bołszowce	166 (+12)
Skomorochy	13
Podszumlańce	6
Skomorochy stare	4
Herbutów	9
Niemszyn	7
Hanowce	11
Popławniki	7
	223 (+12)

Demeszkowce zapisane jako należące do rabinatu w Wojniłowie miały 5 (+ 1)

Razem przeto

Kahał Knichenicze liczył	242 (+14)
Strzeliska	27 (+ 2)
Zurów	66
Halicz	49 (+11)
Tłumacz	16 (+ 1)
Bukaczowce	327 (+23)
Martynów	49 (+ 4)
Rohatyn	1165(+104)
Bursztyn	481 (+20)
Bołszowce	223 (+12)
Wojniłów	5 (+ 1)
	2650(+192)

Razem tedy było tyle dusz żydowskich na obszarze dzisiejszego powiatu.

Wobec braku jakichkolwiek materjałów statystycznych, przedstawiających siłę zaludnienia ludności chrześcijańskiej, niepodobna określić stosunku procentowego żydów do chrześcijan.

Posiadamy natomiast dokładne już daty z końca XIX wieku i dla przykładu kilka z nich przytaczamy. I tak, w całym powiecie było:

W r. 1880 mieszkańców ogółem	82.765	z tego żydów 12470,	15.1%
1890	96.542	14230	14.7
1900	109.607	13570	12.4
1910	124.985	13548	10.8
1921	109.534	8420	7.7

Jak z tego widoczne, odsetek żydów stale spadał, a zjawisko to powtarzało się również w miastach. I tak:

Rohatyn	1880	1890	1900	1910	1921
ogółem	5110	7188	7201	7664	5736
żydów	3035	3503	3217	3254	2233
% żydów	59.5	48.4	44.7	42.4	38.9

Bołszowce					
ogółem	2932	3481	3938	4629	2189
żydów	1700	2058	2256	2438	825
% żydów	58	59.1	57.3	52.7	37.7
Bursztyn					
ogółem	3953	4209	4438	4896	3581
żydów	2107	2174	2209	2245	1341
% żydów	53.3	51.7	49.8	45.8	37.4

W końcu podajemy nazwiska rabinów, wyłowione ze spisów. W Rohatynie był rabinem Icko Aronowicz, w Bursztynie Herszko Nosynowicz (Hirsz-Cwi syn Natana), w Bołszowcach Leyba Mendlowicz.

Fr. Biesiadecki

PRZYWILEJE ŻYDÓW ROHATYŃSKICH

Oryginał dokumentu, który niżej ogłaszamy, znajduje się w Archiwum Ziemskiem we Lwowie.

Michael Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prusiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniechoviaeque. Significamus praesentibus literis nostris quorum interest universis et singulis productas nobis fuisse literas pargameneas manu serenissimi Joannis Casimiri subscriptas sigillo regni communitas, sanas, salvas et illaesas omnique vitio et suspicionis nota carentes, continentes in se confirmacionem privilegiorum Iudaeorum Rohatynensium supplicatumque nobis, ut easdem literas ex benignitate nostra regia approbare, confirmare et innovare dignaremur, tenoris sequentis: Ioannes Casimirus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volyniae, Kiioviae, Smolensciae Czerniecho-

viaeque, necnon Sueccorum Gottorum Vandalorumque haereditarius rex. Significamus praesentibus literis nostris quorum interest universis et singulis. Reproductas nobis esse nomine infidelium Iudaeorum oppidi Rohatyn literas infrascriptas papiraceas videlicet extractum privilegii certi serenissimi divae memoriae Vladislai IV fratris et praedecessoris nostri desideratissimi, eisdem infidelibus Iudaeis benigne largiti et ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia oblati et suscepti authenticum et suspicioni non obnoxium tenoris sequentis: Actum in castro inferiori Leopoliensi feria quinta post festum Purificationis Beatissimae Virginis Mariae proxima anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo quarto. Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia personaliter veniens perfidus Zelig synagogus Iudaeorum Leopoliensium obtulit eidem officio privilegium sacrae regiae maiestatis infrascriptum ratione (sic) Iudaeis Rohatinensibus benigniter concessum, authenticum, manu propria eiusdem sacrae regiae maiestatis subscriptum, petens illud ab eodem officio suscipi per oblatam, quod et obtinuit, cuius privilegii tenor sequitur talis: Władysław Czwarty z łaski Bożej król polski, wielki, xiąże litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie, żmudzkie, inflantski, szwedzki, gottski, wandalski, dziedziczny król, obrany wielki car moskiewski. Oznajmuję wszem wobec i każdemu zosobna komu to wiedzieć należy teraźniejszym listem naszym. Aczkolwiek prawa wszytkie rzeczypospolitej naszej i miastom w niej będącym na sejmie koronaciej królewskiej naszej approbowaliśmy, jednak i teraz Żydom miasta naszego Rohatyna, na pokorną prośbę ich wszystkie przywileja, dekreta, lustracje domów, gruntów, w której mieszkają bużnicę i kierchowa, handle i pożywienie wszelakie, nic niewyjmując, kupowania i przedawania, tak ołowiu iako i innych wszelakich towarów, szynki wszelakiego napoju, warzenia piwa, miodu robienia, palenia gorzałki, reczników wolne przedawania i kupowania bydła i mięsa tak całkiem jako sztukami na rynku, na starym dawnym miejscu, a wszystko nie nieexcypując, równo z mieszczanami tamecznymi według przywileju i starodawnego zwyczaju. Podatki miejskie także równo z mieszczanami dawać powinni, a inszych prywatnych podatków dawać niemają ale podług praw i zwyczajów dawnych zachowani być mają. Które to wszytkie zwyczaje i prawa im dawno należące teraźniejszym

listem naszym, jeżeli są w ich w używaniu i nie przeciwko prawu pospolitemu aprobujemy i obowiązujemy, potwierdzamy, chcąc aby od każdego wcale zachowane zostały i moc wieczną miały. Na co dla lepszej wiary ręką swą list ten podpisawszy pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia marca XXVII roku Pańskiego M D C XXXIII. panowania naszych królestw polskiego i szwedzkiego roku pierwszego. Vladislaus rex. Marcus Skibicki. Post cuius ingrossationem exemplar originale eidem offerenti ab officio praesenti est restitutum. Martinus Borkowski vicecapitaneus Leopoliensis (L. S.). Ex actis castrensibus Leopoliensibus extractum correxit Stasiorowski. Atque supplicatum est nobis nomine eorundem Judaeorum oppidi nostri Rohatyn videlicet a tota synagoga, ut praeinsertas privilegii literas tum renovare tum etiam approbare et confirmare authoritate nostra regia dignaremur. Cui supplicationi uti iustae morem gerentes easdem literas privilegii serenissimi fratris nostri defuncti renovamus et simul in omnibus punctis, clausulis et cinditionibus descriptis approbamus et confirmamus volentes easdem in quantum iuri communi non contrariae ususque illarum habetur, ius et robur suum perpetuum habere debere. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Leopoli die XXI mensis Maii anno Domini M D C L XIII regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae XV Ioannes Casimirus rex. Stephanus Hankiewicz secretarius sacrae regiae maiestatis. Naostatek ponieważ wniesiona do nas jest supplika od niewiernych Żydów rohatyńskich, abyśmy im targi, które zawsze w dzień wtorkowy zdawna w Rohatynie bywały, na co i dokumenta z metryki pokazać gotowi, reassumowali i tenże dzień wtorkowy targowy uczynili. Tedy przychylając się ku słusznej tychże niewiernych Żydów prośbie a do tego widząc jako i od nieprzyjaciela przez te czasy w tamtych krajach zniszczeni, żeby się tedy ratować jako najprędzej i handle swoje z większym pożytkiem prowadzić mogli, wzwyż mianowany dzień targowy, jako dawno był, reassumujemy i naznaczamy. Nos itaque Michael rex praefatae supplicacioni ac ipsius aequitati benigne annuentes praeinsertas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis approbandum et confirmandum esse duximus, uti quidem approbamus et confirmamus praesentibus literis nostris decernentes easdem vim et robur perpetuae fir-

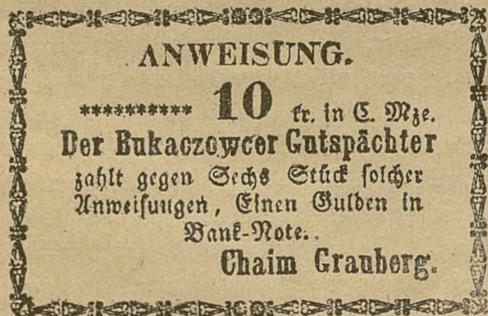
mitatis obtinere debere, in quantum iuris est et usus earum ratio habetur. In cuius rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo regni communiri iussimus. Datum Cracoviae in comitijs felicis coronationis nostrae die XXII mensis Novembris anno Domini MCL XIX regni nostri anno primo. Michael rex.

ROHATYŃSKIE BONY PAPIEROWE.

Bony papierowe zastępujące pieniądze państwowe, których taką mnogość mieliśmy sposobność poznać podczas wojny światowej nie były wcale wytworem czasów i zdarzeń ostatnich. W chwilach mniejszych nawet zamieszek, znikały brzęczące monety i w następstwie dał się odczuwać brak drobnych pieniędzy. Ludność radziła sobie w ten sposób, że wypuszczała w obieg chwilowe bony. Tak było również w latach 1849.

Reprodukujemy poniżej dwa papierowe bony rohatyńskie, pochodzące ze zbiorów Pawlikowskich w muzeum Lubomirskich we Lwowie. Mniejszy z tych bonów pochodzi z Bukaczowiec, emisji drugiego, większego dokonano w Rohatynie.

F. B.

ANWEISUNG.
********** 10 kr. in C. Mze.
Der Bukaczowcer Gutspächter
zahlt gegen Sechs Stück solcher
Anweisungen, Einen Gulden in
Bank-Note.
Chaim Grauberg.

3 Drei Kreuzer C. M. III.

Nro.

Gefertigte zahlen in Solidum dem Uiberbringer gegen Zwanzig Stück dieser Anweisung Einen Gulden C. M. in österr. Banknoten.

Rohatyn den 10. Juni 1849.

Moses Goldschlag et

WYDAJE T. S. L. W ROHATYNIE

TŁOCZONO W DRUKARNI URZĘDNICZEJ, LWÓW, ZIELONA 7. — TEL. 91-07.